

7. Забезпечення галузі кадрами

Промислове видобування нафти, яке розпочалося на території України у другій половині XIX ст., потребувало кваліфікованих технічних фахівців. Для того, щоб навчати спеціалістів цього напрямку, в 1886 р. у Бориславі було відкрито Гірничу школу, яка в 1908 р. реорганізована в Державну гірничу і бурильну школу. Вона готувала керівників свердловин, промислових майстрів, машиністів та електромонтерів для потреб нафтового промислу. До школи приймали учнів, які вже пройшли відповідну загальну підготовку, що сприяло отриманню певного професійного рівня.

За період 1897–1929 рр. Державну гірничу і бурильну школу закінчило 388 осіб. У 1929 р. вона змінила свій статус і почала готувати інспекторів із нагляду за нафтовими свердловинами. Учні школи працювали на свердловинах, а заняття відвідували у вільний час. Навчання тривало два роки.

У 1884 р. за поданням Галицького сейму австрійський уряд запровадив у Львівській політехнічній школі доцентуру з нафтового гірництва, а наступного року затвердив висновок професорської колегії Політехнічної школи щодо викладання нафтового гірництва та технології нафти. Курс нафтового гірництва доручено викладати проф. Леону Сорочинському, а технології нафти — всесвітньовідомому ученому-нафтовику, проф. Роману Залозецькому. Останній започаткував підготовку інженерів-нафтовиків із хімічної технології переробки нафти та газу спочатку на підготовчому курсі, а в 1894 р. — в очолюваній ним доцентурі. У 1899 р. проф. Р. Залозецький організував при школі першу Крайову науково-дослідну станцію для вивчення прикарпатської нафти й озокериту.

У 1896 р. у Львівській політехнічній школі було створено кафедру нафтового гірництва і науки глибокого буріння, у 1917 р. у складі механічного факультету відкрито нафтовий відділ. У 1921 р. Політехнічну школу перейменовано на Львівську політехніку. Тут створено кафедри буріння і видобування нафти (1922–1923), хімічної технології переробки нафти та газу (1934), нафтопромислової механіки (1939). До Другої світової війни в інституті підготували близько 300 інженерів-нафтовиків.

Великий внесок у підготовку кадрів для галузі зробили знані вчені і педагоги, серед яких:

проф. Юліан Медведський — завідувач кафедри геології та мінералогії (1873–1918), автор праць із геології Карпат, фундатор геологічного музею, який вважали кращим в Європі;

проф. Леон Сорочинський — завідувач кафедри нафтового гірництва і науки глибокого буріння (1897–1915), ректор Політехнічної школи в 1904–1905 навчальному році. Викладав глибоке буріння, експлуатацію нафтових свердловин, енциклопедію та географію гірничого промислу. Був куратором Державної гірничої і бурильної школи в Бориславі, почесним членом Міжнародного товариства інженерів і техніків буріння у Відні, почесним доктором Гірничо-металургійної академії у Кракові. Опублікував низку праць — «Пошуки нафти і нафтова промисловість Кавказу», «Вища школа в Галичині, її потреби та організація» тощо;

проф. Юліан Фабіянський — декан механічного факультету (1921–1922), ректор (1922–1924) Львівської політехніки. Працював у цьому виші з моменту створення нафтового відділення: з 1917 р. доцентом, а з 1919 р. — професором кафедри гірництва, буріння і видобування нафти. Був організатором та першим завідувачем кафедри буріння і видобування нафти (1922–1937), досліджував обводнення нафтових покладів, запроваджував нові методи та технології у процесі буріння свердловин та видобування нафти;

проф. Станіслав Парашак — завідувач кафедри буріння і видобування нафти (1937–1941). Тривалий час працював у різних нафтових компаніях на посадах технічного керівника, організував у Бориславі Школу бурову і Школу керівників свердловин (майстрів буріння та видобування нафти). Опублікував багато праць, зокрема з питань технології буріння геологорозвідувальних свердловин, викривлення свердловин у процесі ударно-канатного буріння, цементування свердловин, був співавтором книги «Довідник нафтовика»;

проф. Кароль Мільковський — завідувач кафедри гірничих машин (з 1913 р.). Упродовж тривалого часу працював у нафтовій промисловості Кавказу та вугільній галузі Донбасу. Займався дослідженням гірничих підйомних машин, контролем за станом їх фундаментів та канатів. Видав підручник «Підйомні гірничі пристрої»;

проф. Станіслав Пілят — засновник і перший завідувач кафедри хімічної технології переробки нафти (1921–1924). Його найважливіші роботи присвячені абсорбції газоліну, процесам рафінування, вивченню властивостей продуктів нафтопереробки. Розстріляний німецькими окупантами в 1941 р.

У 1945 р. в Україні розпочато підготовку робітничих кадрів для нафтової і газової промисловості в школах фабрично-заводського навчання. Першу таку установу було відкрито у Бориславі, а трохи згодом — у Ромнах Сумської області. У 60-х рр. XX ст. ці школи були ліквідовані, а замість них відкриті професійно-технічні училища та середні професійно-технічні училища.

У технікумах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки, навчалися технічні спеціалісти середньої кваліфікації. Так у 1945 р. у м. Дрогобич було засновано перший на Прикарпатті нафтовий технікум. Він почав готувати фахівців за спеціальностями «Геологія і розвідка нафтових та газових родовищ», «Експлуатація нафтових і газових свердловин», «Технічне обслуговування та ремонт обладнання нафтових і газових промислів», «Автоматизація виробничих процесів», «Експлуатація автоматизованих систем», «Переробка нафти і газу» та ін.

У 1944 р. було створено Одеський нафтовий технікум (нині — Одеський технікум газової і нафтової промисловості, який входить до структури Одеської державної академії холоду). Сьогодні тут готують фахівців за такими спеціальностями: «Експлуатація нафтогазопроводів і газонафтопроводів», «Монтаж та експлуатація електроустаткування підприємств і цивільних споруд», «Монтаж, обслуговування засобів та систем

автоматизації технології виробництва», «Монтаж, обслуговування і ремонт обладнання багатоканального електрозв'язку», «Прикладна екологія», «Переробка нафти і газу».

У 1967 р. засновано Полтавський нафтовий геологорозвідувальний технікум, який зараз підпорядковується Міністерству освіти й науки України. Підготовка кадрів здійснюється за такими спеціальностями «Буріння нафтових і газових свердловин», «Обслуговування та ремонт обладнання нафтових і газових промислів», «Розвідування нафтових та газових родовищ», «Економіка підприємства», «Експлуатація нафтових і газових свердловин», «Експлуатація газонафтопроводів та газонафтоховищ».

Підготовка інженерів для нафтової і газової промисловості, започаткована у Львівській політехніці, була перервана Другою світовою війною. Починаючи з 1944–1945 навчального року політехніка, яка отримала назву «Львівський політехнічний інститут» (ЛПІ), відновила свою діяльність. Першим директором вишу був призначений доц. С. М. Ямпольський, у подальшому — відомий український економіст, академік АН УРСР.

У грудні 1944 р. у структурі ЛПІ створено нафтовий факультет, на який в 1945 р. переведено великий контингент студентів-нафтовиків перших-других курсів з Уфі (близько 150 осіб), де працював евакуйований під час війни Московський нафтовий інститут ім. акад. І. М. Губкіна. Перший набір абітурієнтів на факультет відбувся у 1945–1946 навчальному році і нараховував десять академічних груп. Першим деканом нафтового факультету був доц. П. М. Дисса.

У складі факультету з 1945 р. почали працювати три основні кафедри: «Мінералогія і геологія» (завідувач — доц. П. М. Дисса), «Нафтопромислова механіка» (доц. Ю. Ф. Ковальчевський) і «Технологія нафти і газу» (доц. Є. К. Пліят). Починаючи з 1946–1947 навчального року тут діяло вже 11 основних кафедр.

Студентів готували за такими спеціальностями, як «Геологія та розвідка нафтових і газових родовищ, геофізичні методи пошуків та розвідки корисних копалин, буріння нафтових і газових свердловин», «Розробка та експлуатація нафтових і газових родовищ», «Машини й обладнання нафтових та газових промислів, хімічна технологія переробки нафти і газу, економіка та організація нафтової і газової промисловості».

Велику роль у становленні факультету, організації його навчально-лабораторної бази відіграли завідувачі кафедр (крім уже згаданих) — професори Л. Г. Ткачук, В. Б. Порфир'єв, академік АН УРСР В. О. Сельський, доценти В. Д. Бородкін, Б. С. Гриненко, Т. Ю. Єременко (у 1947–1949 рр. — декан факультету), А. І. Жуков (наступний декан факультету), М. С. Золотницький, Ю. Ф. Ковальчевський, В. І. Первакова, С. М. Попов. На факультеті, який у 1950 р. розділили на три (геологорозвідувальний, гірничопромисловий і нафтовий), а згодом знову об'єднали, активно працювали такі доценти і викладачі, як С. І. Восанчук, М. Р. Ладиженський, Г. Д. Савенков, О. М. Снарський, пізніше — Н. П. Лещій, Д. Ю. Мочернюк та ін.

На початку 60-х рр. ХХ ст. з ініціативи та за безпосередньою участю проф. Т. Ю. Єременка було створено робочу групу для підготовки концепції поступового перетворення нафтового факультету на самостійний вищий навчальний заклад нафтогазового профілю, для чого передбачалося відкрити у Львові окремих навчальний корпус та гуртожитки. Але в той період дещо змінилася державна політика щодо вищої школи, яка передбачала зближення освітніх закладів із навчально-виробничою базою шляхом створення загальнотехнічних факультетів та філій вишів у невеликих містах. Зокрема, в 1960 р. був відкритий Станіславський загальнотехнічний факультет, який у 1963 р. реорганізовано в Івано-Франківську філію Львівського політехнічного інституту з відділеннями нафтової і газової промисловості та загальнотехнічним. Прагнення обласної адміністрації мати в Івано-Франківську вищий технічний навчальний заклад

та зацікавленість ректорату політехнічного інституту у вивільненні навчальних площ стали причиною рішення Міністерства вищої і спеціальної середньої освіти УРСР щодо переведення з 1 вересня 1963 р. нафтового факультету до Івано-Франківської філії ЛПІ. Це стосувалося таких кафедр: загальної геології, мінералогії і петрографії, геології й розвідки нафтових і газових родовищ, геофізичних методів пошуків та розвідки корисних копалин, буріння нафтових і газових свердловин, експлуатації нафтових та газових родовищ і машин та обладнання нафтових і газових промислів, економіки й організації нафтової і газової промисловості.

1 вересня 1963 р. в Івано-Франківську розпочалося навчання студентів перших-третьох курсів, а 1 вересня 1964 р. — усіх п'яти курсів. На цьому закінчився 19-річний львівський період функціонування нафтового факультету, протягом якого було підготовлено 3348 інженерів-нафтовиків.

Не перериваючи процесу підготовки спеціалістів для нафтової і газової галузей, в 1963 р. в Івано-Франківській філії ЛПІ було організовано механічний факультет, а наступного навчального року — відділення нафтової і газової промисловості, яке розділене на два: геологорозвідувальне та газонафтопромислове. У 1966–1967 навчальному році почав працювати факультет автоматизації та економіки. Збільшився набір студентів на всі спеціальності і відділення.

Інтенсивний розвиток Івано-Франківської філії Львівського політехнічного інституту, спричинений потребою у фахівцях газонафтопромислового профілю, зумовив необхідність її реорганізації. Тому відповідно до постанови Ради Міністрів СРСР наказами союзного та республіканського міністерств вищої і спеціальної середньої освіти на базі Івано-Франківської філії ЛПІ 1 січня 1967 р. відкрито Івано-Франківський інститут нафти і газу з такими факультетами: геологорозвідувальний, газонафтопромисловий, механічний, автоматизації й економіки, загальнотехнічний. Ректором інституту був призначений доц. Є. Г. Шелєпін, який до цього очолював філію. Пізніше на цій посаді працювали Б. М. Локотш (1970–1976), Ю. Г. Іаген (1976–1978), Б. Г. Тарасов (1979–1993).

Для удосконалення системи навчання фахівців без відриву від виробництва у 1971–1972 навчальному році в інституті було відкрито заочний та вечірній факультети, на яких зосереджено підготовку спеціалістів для нафтогазової і місцевої галузей промисловості. Тут здобувала освіту молодь, яка працює.

У 1976 р. на базі спеціальностей «Проектування та експлуатація газонафтопроводів, газосховищ і нафтобаз» та «Спорудження газонафтопроводів, газосховищ і нафтобаз» відкрито факультет нафтогазопроводів, газосховищ та нафтобаз, який став дев'ятим у структурі закладу. В 1985–1986 навчальному році факультет автоматизації й економіки реорганізовано у факультет автоматизації й електрифікації, а спеціальність «Економіка та управління в галузях паливно-енергетичного комплексу» повернена на газонафтопромисловий факультет.

Відповідно до потреб народного господарства в інституті відкрито нові спеціальності: «Морські нафтогазові споруди», «Менеджмент у виробництві», «Прилади неруйнівного контролю для технічної та медичної діагностики», «Прикладна екологія», «Облік та аудит», «Охорона навколишнього середовища і раціональне використання природних ресурсів», «Охорона праці в гірничому та нафтовому виробництві». Тривала робота з удосконалення структури закладу.

На базі Івано-Франківського інституту нафти і газу в 1994 р. створено Івано-Франківський державний технічний університет нафти і газу IV рівня акредитації, а в 2001 р. вишу надано статус національного.

Нині на дев'яти факультетах, у чотирьох інститутах та двох коледжах університету навчається майже 11 тис. студентів, серед

яких і громадяни 30 зарубіжних країн. Здійснюється підготовка та перепідготовка фахівців за 23 напрямками з 30 спеціальностей. За період свого існування університет підготував близько 47 тис. фахівців. Понад 809 осіб професорсько-викладацького колективу передають свої знання і багатий професійний досвід студентам. Серед них — 96 докторів (професорів) та 412 кандидатів (доцентів) наук.

З 1993 р. університет очолює член-кореспондент НАН України, д. т. н., проф. Є. І. Крижанівський. В складі ректорату сьогодні працюють: перший проректор, проф. Ф. В. Козак (з 1980 р.), проректор із наукової роботи, проф. О. М. Карпаш (з 2001 р.), проректори з науково-педагогічної роботи — професори М. О. Іалушак (з 2007 р.), С. А. Чеховський (з 2006 р.) та О. Г. Дзьоба (з 2011 р.).

В університеті здійснюється великий комплекс наукових досліджень. Серед знаних учених вишу — лауреат Державної премії СРСР О. М. Адаменко, лауреати Державних премій України В. І. Векерик, Р. М. Говдяк, В. Я. Грудз, Я. М. Зінчак, В. М. Івасів, О. М. Карпаш, І. С. Кисіль, Р. М. Кондрат, Є. І. Крижанівський, Е. Д. Кузьменко, Б. Й. Маєвський, М. А. Мислюк, Д. Ю. Петрин, М. С. Полутренко, Я. Т. Федорович, Л. Є. Шкіц, Л. С. Шлапак, Р. С. Яремійчук.

В аспірантурі та докторантурі вишу підготовлено 509 кандидатів і 18 докторів наук.

Сьогодні при ІФНТУНГу працює 16 наукових шкіл: «Раціональне використання та захист природи», «Підвищення нафтовилучення і збільшення нафтогазовидобутку дією на привибійну та міжсвердловинні зони на основі застосування дисперсних систем», «Діагностування стану обладнання і мереж газотранспортних систем, підвищення ефективності їх обслуговування, розробка та оптимізація режимів експлуатації», «Технічна діагностика об'єктів нафтогазового комплексу», «Неруйнівний контроль і технічна діагностика бурового нафтогазопромислового обладнання та інструменту», «Дослідження поверхневих властивостей на границі розділу двох фаз», «Підвищення газонафтоконденсатовіддачі родовищ природних газів», «Кріплення нафтових і газових свердловин», «Забезпечення надійності та довговічності нафтопромислового обладнання й інструменту», «Вплив геодинамічних процесів на формування і нафтогазоносність осадових басейнів», «Теоретичні основи технологічних рішень при бурінні свердловин в ускладнених умовах»,

«Геодинамічна концепція природи аномально високих пластових тисків і методи їх прогнозування в осадовій оболонці земної кори», «Науково-прикладні основи підвищення довговічності нафтогазового обладнання», «Автоматизоване керування технологічними процесами на базі фазі-логіки і штучних нейронних мереж», «Підвищення надійності трубопровідних систем та розробка методів їх капітального ремонту», «Основи навколишнього середовища і раціональне використання природних ресурсів».

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу є базовим вищим навчальним закладом, який готує інженерні, наукові і педагогічні кадри практично за всіма спеціальностями нафтової та газової промисловості. Фахівців за напрямом «Переробка нафти і газу» продовжує навчати Національний університет «Львівська політехніка».

Останнім часом було відкрито спеціалізовані кафедри і налагоджено підготовку спеціалістів за окремими спеціальностями у таких державних вишах, як Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка («Обладнання нафтових і газових промислів», «Видобування нафти та газу»), Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» («Видобування нафти і газу»), політехнічні та інженерно-будівельні інститути («Газопостачання і газифікація»), а також у недержавному виші «Міжнародний науково-технічний університет ім. акад. Ю. Бугая» («Видобування нафти і газу», «Газонафтопроводи та газонафтоосховища») й ін.

Ф. В. Козак, кандидат технічних наук

Джерела:

1. Historia polskiego przemyslu naftowego. T. 2. / Pod redakcja R. Wolowicha. — Brzozow—Krakow, 1995. — 616 s.
2. Nafta i gaz Podkarpacia. Нафта і газ Прикарпаття. — Інститут нафти і газу (Краків), ВАТ «Укрнафта», ВАТ «Український нафтогазовий інститут» (Київ). — Краків: Видавництво Інституту нафти і газу; К.: Наукова думка, 2004. — 572 с.
3. Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. Імена славних сучасників. — К.: Світ Успіху, 2007. — 320 с.
4. Мочернюк Д. Ю. З історії підготовки інженерних кадрів для нафтової та газової промисловості у Львівській політехніці. // Нафтова і газова промисловість. — 1998. — № 2. — С. 62–63.